

<https://doi.org/10.70728/c.series.ped.v08.i09.008>

O‘QUVCHILARNING IJTIMOIIY-EMOTSIONAL FAROVONLIGINI TA’MINLASHDA MAKTAB BOSHQARUVINING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI

Sanakulova Sarviniso Xamrakulovna

pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Qori Niyoziy nomidagi TPMI katta ilmiy xodimi

s.sanakulova87@mail.ru

Annotatsiya. Maqolada o‘quvchilarning ijtimoiy-emotsional farovonligini ta’minlash maktab boshqaruvining strategik vazifasi sifatida tadqiq etiladi. Natijada o‘quvchi farovonligini boshqarishning besh yo‘nalishli modeli: xavfsiz va qo‘llab-quvvatlovchi muhit, ijtimoiy-emotsional ta’limni o‘quv jarayoniga integratsiya qilish, erta aniqlash va ko‘p bosqichli yordam, o‘quvchi tanlovi va hamkorlikdagi boshqaruv, ma’lumotlarga asoslangan monitoring komponentlari asoslandi. Maktab rahbariyatining vazifasi alohida psixologik tadbirlarni ko‘paytirish emas, balki o‘quvchi o‘zini xavfsiz, qadrlangan, eshitilgan va ta’lim jarayoniga daxldor his qiladigan yaxlit tashkiliy-pedagogik ekotizimni shakllantirish ekanligi ko‘rsatildi.

Kalit so‘zlar: ijtimoiy-emotsional farovonlik, maktab boshqaruvi, social and emotional learning, SEL, o‘quvchi farovonligi, psixologik xavfsizlik, maktab iqlimi, pedagogik liderlik, o‘quvchi tanlovi, monitoring, inklyuziv boshqaruv.

Abstract. This article examines the promotion of students’ social and emotional well-being as a strategic priority of school management. As a result of the study, a five-dimensional model for managing students’ well-being was substantiated, comprising the following components: creating a safe and supportive environment, integrating social and emotional learning into the educational process, early identification and multi-tiered support, student choice and collaborative governance, and data-driven monitoring. The findings emphasize that the role of school leadership is not merely to increase the number of separate psychological interventions, but rather to establish a holistic organizational and pedagogical ecosystem in which students feel safe, valued, heard, and actively engaged in the educational process.

Keywords: social and emotional well-being, school management, social and emotional learning, SEL, student well-being, psychological safety, school climate, pedagogical leadership, student choice, monitoring, inclusive management.

KIRISH. XXI asr maktabi oldiga qo‘yilayotgan talablar ta‘lim natijalarini faqat akademik ko‘rsatkichlar bilan baholash doirasidan chiqib bormoqda. O‘quvchining maktabdagi muvaffaqiyati uning bilim darajasi bilan bir qatorda o‘zini xavfsiz his qilishi, tengdoshlari va kattalar bilan konstruktiv munosabat o‘rnata olishi, stressni boshqarishi, yordam so‘rashdan cho‘chimasligi, maktab hayotiga daxldorlik hissi va o‘z imkoniyatlariga ishonchi bilan ham bog‘liq. Shu sababli ijtimoiy-emotsional farovonlik ta‘lim sifatining ikkilamchi natijasi emas, balki sifatli o‘qish uchun zarur pedagogik shart sifatida qaralmoqda. OECD ijtimoiy-emotsional ko‘nikmalarni o‘zini boshqarish, stressga bardoshlilik, hamkorlik, ijtimoiy faollik va qiziquvchanlik kabi hayotiy natijalar bilan bog‘liq kompetensiyalar sifatida o‘rganadi. SSES 2023 tadqiqoti o‘quvchilarning ijtimoiy-emotsional ko‘nikmalari va psixologik farovonligi, hayotdan qoniqishi, munosabatlardan qoniqishi hamda maktab tashvishi o‘rtasidagi bog‘liqlikni xalqaro miqyosda tahlil qilgan [7]. Bu holat maktab boshqaruvida “o‘quv natijasi” va “o‘quvchi farovonligi”ni bir-biridan ajratmasdan ko‘rishni talab etadi.

UNESCOning ijtimoiy-emotsional ta‘limni amaliyotga integratsiya qilish bo‘yicha siyosiy qo‘llanmasida SEL akademik natijalar, maktabni tark etish xavfini kamaytirish, umumiy ruhiy farovonlik hamda sinf va maktabdagi munosabatlar sifatini yaxshilash bilan bog‘liq yo‘nalish sifatida yoritiladi [5]. UNESCOning 2024/25-yilgi Global Education Monitoring hisobotida esa samarali maktab liderlari xavfsiz, sog‘lom va inklyuziv muhitni ta‘minlashda muhim rol o‘ynashi qayd etilgan [6]. Farovonlikni ta‘minlash faqat maktab psixologi zimmasidagi vazifa emas; u direktor, direktor o‘rinbosarlari, sinf rahbarlari, fan o‘qituvchilari, psixolog, ota-onalar va o‘quvchilarning hamkorligini talab qiluvchi boshqaruv masalasidir.

O‘zbekiston ta‘lim siyosatida ham o‘quvchi shaxsining huquqlari, sog‘lom va xavfsiz ta‘lim muhiti, inklyuzivlik, tarbiya va har tomonlama rivojlanish masalalari muhim o‘rin tutadi. “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonun ta‘limning insonparvar, demokratik xarakteri va ta‘lim oluvchilarning huquqlarini belgilaydi [1]. Alohida ta‘lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta‘lim berishga oid normativ hujjatlarda maktab psixologining o‘quvchi psixik salomatligini himoyalash, individual rivojlanishni qo‘llab-quvvatlash hamda ota-ona va pedagoglar bilan hamkorlikdagi vazifalari nazarda tutilgan. Ushbu me‘yoriy asoslarni maktabning kundalik boshqaruv amaliyotiga aylantirish ilmiy-metodik mexanizmlarni talab etadi.

Mavjud amaliyotda o‘quvchilar farovonligiga qaratilgan ishlar ba‘zan bayram, davra suhbat, profilaktik uchrashuv yoki muammoli holat yuz bergandan keyingi individual suhbatlar bilan chegaralanadi. Bunday epizodik yondashuv muammoning tizimli sabablarini bartaraf eta olmaydi. Masalan, o‘quvchining maktabga borishni istamasligi faqat individual motivatsiya bilan emas, sinfdagi munosabatlar, baholash bosimi, kamsitilish hissi, o‘qituvchi bilan kommunikatsiya, oilaviy vaziyat yoki o‘quv yuklamasi bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Zamonaviy boshqaruv ushbu omillarni yagona ekotizim sifatida tahlil qilishi zarur. O‘quvchilarning ijtimoiy-emotsional farovonligini ta‘minlashda maktab boshqaruvining zamonaviy yondashuvlarini ilmiy tahlil qilish va maktab amaliyotiga mos integrativ boshqaruv mexanizmini asoslash maqsadida quyidagi masalalarni aniqlashtirish kerak deb bildim. Birinchidan, o‘quvchi ijtimoiy-emotsional farovonligining maktab boshqaruvi uchun

muhim komponentlari nimalardan iborat ekanligi; ikkinchidan, xalqaro va milliy yondashuvlarda rahbarlikning qanday funksiyalari ustuvor; uchinchidan, farovonlikni maktabning ichki sifat tizimiga qanday integratsiya qilish mumkin va to‘rtinchidan, monitoringda qanday indikatorlardan foydalanish maqsadga muvofiq?

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Makur masalalarni asoslash uchun O‘zbekiston Respublikasining ta’lim va maktab faoliyatiga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlari, milliy pedagog olimlarning umumiy pedagogika, tarbiya, ta’lim boshqaruvi va shaxs rivojiga oid asarlari, UNESCO va OECDning 2023–2025-yillardagi ijtimoiy-emotsional ta’lim, maktab liderligi va o‘quvchi farovonligiga oid hisobotlari, hamda maktab iqlimi, SEL va whole-school approach masalalariga oid ilmiy-nazariy adabiyotlarga tayandik.

NATIJALAR

Tahlil natijasida o‘quvchilarning ijtimoiy-emotsional farovonligini boshqarishning besh o‘zaro bog‘liq yo‘nalishi ajratildi. Birinchi yo‘nalish – xavfsiz va qo‘llab-quvvatlovchi maktab muhitini yaratish. Farovonlikning boshlang‘ich sharti o‘quvchining jismoniy va psixologik xavfsizlik hissidir. Bu faqat zo‘ravonlikning yo‘qligi emas, balki o‘quvchining xato qilishdan qo‘rqmasligi, fikrini bildirib olishi, adolatli munosabatni his qilishi va kerak bo‘lganda ishonchli kattaga murojaat qila olishidir. UNESCO maktab liderligining xavfsiz, sog‘lom va inklyuziv maktab yaratishdagi rolini alohida ko‘rsatadi [6]. Ikkinchi yo‘nalish – ijtimoiy-emotsional ta’limni o‘quv va tarbiya jarayoniga integratsiya qilish. OECD SSES ma’lumotlarida ijtimoiy-emotsional ta’limning ko‘plab maktablarda barcha fanlarga integratsiya qilinishi qayd etilgan [7]. Bu alohida “his-tuyg‘ular darsi” bilan cheklanmasdan, matematika darsida hamkorlik, ona tili darsida empatiya va nuqtayi nazarni anglash, loyiha ishlarida mas’uliyat, jismoniy tarbiyada o‘zini boshqarish kabi ko‘nikmalarni maqsadli rivojlantirish imkonini beradi. Rahbariyat metodik birlashmalar faoliyatida SEL komponentlarini dars maqsadlari va pedagogik strategiyalar bilan bog‘lashi mumkin. Uchinchi yo‘nalish – erta aniqlash va ko‘p bosqichli yordam. Maktab boshqaruvi faqat og‘ir muammo yuzaga kelganda psixologga yo‘naltirish modelidan voz kechib, universal profilaktika, xavf guruhiga maqsadli yordam va individual intensiv qo‘llab-quvvatlash darajalarini farqlashi zarur. Universal darajada barcha o‘quvchilar uchun xavfsiz muhit va SEL amaliyotlari yaratiladi. Ikkinchi darajada davomat pasayishi, izolyatsiya, tez-tez nizolashish yoki keskin akademik o‘zgarish kabi signallar asosida kichik guruhli yordam tashkil qilinadi. Uchinchi darajada esa maktab vakolati doirasida individual reja va zarurat bo‘lsa tegishli mutaxassislar bilan hamkorlik yo‘lga qo‘yiladi. To‘rtinchi yo‘nalish – o‘quvchi tanlovi va hamkorlikdagi boshqaruv. Farovonlikni kattalarning o‘quvchi haqidagi taxmini bilan baholash yetarli emas. O‘quvchilarning o‘z tajribasi, xavfsizlik hissi, sinfdagi munosabatlar va yordamga kirish imkoniyati haqidagi fikri boshqaruv ma’lumotining muhim qismidir. Bunda anonim qisqa so‘rovlar, sinf muhokamalari, o‘quvchi kengashi, fokus-guruh va taklif mexanizmlaridan foydalanish mumkin. O‘quvchi tanlovi “hamma istakni bajarish” emas; qarorlar ta’sir qiladigan shaxslarning tajribasini dalil sifatida eshitishdir. Beshinchi yo‘nalish – ma’lumotlarga asoslangan monitoring. Farovonlikni bitta umumiy “kayfiyat” ko‘rsatkichi bilan o‘lchash metodologik jihatdan zaif. Monitoring kamida to‘rtta blokni

qamrab olishi kerak: subyektiv farovonlik (maktabga daxldorlik, xavfsizlik, munosabatlardan qoniqish); xulqiy signallar (davomat, kechikish, intizomiy holatlar); pedagogik jarayon (o‘qituvchi teskari aloqasi, hamkorlik, qo‘llab-quvvatlash); yordam tizimi (murojaatlarning ko‘rib chiqilishi, yo‘naltirish va kuzatuv). OECD SSES ham farovonlikni bir nechta indikatorlar orqali o‘rganadi [7].

Ushbu besh yo‘nalish asosida mualliflik boshqaruv sikli taklif etildi: “diagnostika – profilaktika – pedagogik integratsiya – individual qo‘llab-quvvatlash – hamkorlik – monitoring – refleksiv korreksiya”. Diagnostikada maktabning ijtimoiy-emotsional “harorati” aniqlanadi; profilaktikada umumiy xavfsiz muhit va ijobiy munosabatlar mustahkamlanadi; pedagogik integratsiyada SEL dars va tarbiyaga kiritiladi; individual qo‘llab-quvvatlashda xavf signallari bo‘lgan o‘quvchilar bilan manzilli ish olib boriladi; hamkorlikda oila va tegishli mutaxassislar jalb etiladi; monitoringda dinamikalar kuzatiladi; refleksiv korreksiyada esa samara bermayotgan chora o‘zgartiriladi. Modelning boshqaruv subyektlari funksional jihatdan taqsimlanadi. Direktor siyosat, resurs, xavfsizlik va umumiy javobgarlikni belgilaydi; direktor o‘rinbosari jarayonlarni muvofiqlashtiradi; psixolog diagnostik va konsultativ yordamni amalga oshiradi; sinf rahbari kundalik munosabatlar va oila bilan aloqada “erta signal” subyekti bo‘ladi; fan o‘qituvchisi darsdagi emotsional iqlim va SEL integratsiyasini ta‘minlaydi; ota-ona kontekstual ma‘lumot va qo‘llab-quvvatlash hamkori; o‘quvchi esa yordamning passiv obyekti emas, o‘z farovonligi bo‘yicha faol ishtirokchi sifatida qaraladi.

MUHOKAMA

Olingan natijalar o‘quvchi farovonligini ta‘minlashni alohida psixologik xizmat doirasidan whole-school, ya‘ni butun maktab yondashuviga ko‘chirish zarurligini ko‘rsatadi. UNESCO SELni ta‘lim tizimining turli qatlamlariga integratsiya qilishni, OECD esa maktablar ijtimoiy-emotsional o‘rganish uchun muhim markaz bo‘la olishini ta‘kidlaydi [6; 7]. Taklif etilgan model ushbu xalqaro g‘oyalarni O‘zbekiston maktabining mavjud boshqaruv subyektlari va metodik tuzilmalari bilan bog‘lashga urinadi. Eng muhimi “farovonlik” tushunchasini akademik talablarni pasaytirish bilan tenglashtirmaslikdir. O‘quvchini har qanday qiyinchilikdan himoya qilish rivojlanishning maqsadi emas. Aksincha, maktab o‘quvchiga qiyinchiliklarni sog‘lom tarzda boshqarish, yordam so‘rash, muvaffaqiyatsizlikdan keyin tiklanish va konstruktiv munosabat qurish kompetensiyalarini berishi kerak. OECD tahlillari emotsional boshqaruv va stressga bardoshlilik kabi ko‘nikmalarning farovonlik bilan bog‘liqligini ko‘rsatadi [7]. Shunday ekan, rahbarlik yondashuvi “talab yoki farovonlik” dilemmasidan ko‘ra “yuqori kutilma + yuqori qo‘llab-quvvatlash” tamoyiliga tayanishi maqsadga muvofiq.

Maktab rahbari uchun yana bir xavf – farovonlik monitoringini haddan tashqari nazoratga aylantirish. O‘quvchilarning emotsional holati haqidagi ma‘lumotlar nozik va kontekstualdir. Ularni ommaviy reyting, tamg‘alash yoki intizomiy bosim uchun ishlatish ishonchni pasaytiradi. Monitoringning maqsadi “muammoli bolani topish” emas, yordamga ehtiyojni erta aniqlash va maktab muhitidagi tizimli to‘siqlarni ko‘rish bo‘lishi lozim. Shu bois maxfiylik, ma‘lumotlardan foydalanish chegaralari va ota-ona bilan etik kommunikatsiya ichki tartibda aniq belgilanishi kerak.

Tadqiqot natijalari pedagoglarning o‘z ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini ham boshqaruv obyektiga aylantirish zarurligini ko‘rsatadi. O‘qituvchi doimiy emotsional zo‘riqish, kasbiy kuyish yoki jamoada ishonchsizlik sharoitida bo‘lsa, undan o‘quvchi uchun barqaror qo‘llab-quvvatlovchi muhit yaratishni kutish qiyin. Shu sababli direktor o‘quvchi farovonligi strategiyasini xodimlarning professional farovonligi, ish yuklamasi, hamkorlik va rivojlantiruvchi teskari aloqa bilan uyg‘unlashtirishi zarur. Maktab iqlimi kattalar va bolalar tajribasining o‘zaro ta‘sirida shakllanadi. O‘zbekiston sharoitida modelning afzalligi yangi shtat yoki alohida fan yaratishni shart qilmasligidir. Asosiy o‘zgarish mavjud jarayonlarning mazmunini qayta yo‘naltirishda: pedagogik kengashda faqat o‘zlashtirish foizini emas, davomat va daxldorlikni ham tahlil qilish; metodik birlashmada faqat mavzu taqsimotini emas, qo‘llab-quvvatlovchi pedagogik kommunikatsiyani muhokama qilish; sinf rahbari ishida faqat tadbirlar sonini emas, sinf iqlimini kuzatish; psixolog faoliyatida individual murojaatlar bilan birga umumiy profilaktik ma‘lumotlarni boshqaruvga kiritish.

UNESCOning O‘zbekistondagi pedagoglar bilan olib borgan SEL yo‘nalishidagi ishlari ham ushbu masalaning mahalliy amaliyot uchun dolzarbligini ko‘rsatadi: treninglarda o‘quvchilarning holatini dars boshida sezish, o‘zini ifodalash imkoniyatlarini yaratish, ishonch, o‘zini boshqarish, empatiya va hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirish kabi usullar qo‘llangan [6]. Bu tajriba farovonlikni faqat nazariy tushuncha emas, kundalik dars va maktab boshqaruviga kiritish mumkin bo‘lgan amaliy yo‘nalish ekanini ko‘rsatadi. Masalan, tajriba va taqqoslash maktablarida o‘quvchilarning daxldorlik, xavfsizlik va maktab tashvishi ko‘rsatkichlari, davomat dinamikasi, o‘qituvchi va ota-ona so‘rovlari, fokus-guruhlar hamda boshqaruv hujjatlari birgalikda o‘rganilishi mumkin. Bu modelning qaysi komponentlari qaysi kontekstda samaraliroq ishlashini aniqlashga imkon beradi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari o‘quvchilarning ijtimoiy-emotsional farovonligi maktab boshqaruvida qo‘shimcha tarbiyaviy yo‘nalish emas, ta‘lim sifati va maktabning barqaror faoliyatini ta‘minlovchi strategik omil ekanini ko‘rsatdi. Farovonlikni boshqarish o‘quvchining o‘zini xavfsiz, qadrlangan, eshitilgan, qo‘llab-quvvatlangan va maktab jamoasiga daxldor his qilishi uchun zarur tashkiliy-pedagogik sharoitlarni tizimli yaratishni anglatadi. Maqolada besh yo‘nalishli model asoslandi: xavfsiz va qo‘llab-quvvatlovchi muhit; SELni o‘quv-tarbiya jarayoniga integratsiya qilish; erta aniqlash va ko‘p bosqichli yordam; o‘quvchi tanlovi va hamkorlikdagi boshqaruv; ma‘lumotlarga asoslangan monitoring. Ushbu yo‘nalishlar diagnostika, profilaktika, pedagogik integratsiya, individual qo‘llab-quvvatlash, hamkorlik, monitoring hamda reflektiv korreksiya siklida birlashtirildi.

Amaliy tavsiya sifatida maktab rivojlanish rejasiga ijtimoiy-emotsional farovonlikning 3–5 ta aniq indikatorini kiritish; choraklik anonim “maktab iqlimi” mini-so‘rovini yo‘lga qo‘yish; sinf rahbari–psixolog–rahbariyat o‘rtasida erta signal va yo‘naltirish algoritmini ishlab chiqish; metodik birlashmalarda SELga mos pedagogik kommunikatsiya va formativ teskari aloqa bo‘yicha mikrotreninglar o‘tkazish; o‘quvchi tanlovini qaror qabul qilishning maslahat mexanizmlariga kiritish; farovonlik ma‘lumotlarining maxfiyligi va etik ishlatilishini ichki tartib bilan belgilash taklif etiladi. Shunday qilib, zamonaviy maktab boshqaruvi o‘quvchi farovonligini muammo yuzaga kelgandan keyingi reaksiya sifatida

emas, oldindan loyihalanadigan maktab sifati sifatida ko‘rishi lozim. Bunda direktorning vazifasi barcha psixologik muammolarni shaxsan hal qilish emas, balki o‘qituvchi, psixolog, oila va o‘quvchi o‘rtasidagi hamkorlik ishlaydigan, erta yordam mavjud bo‘lgan va har bir o‘quvchi o‘zini maktab jamoasining qadrlil a‘zosi deb his qiladigan boshqaruv tizimini yaratishdan iborat.

Natijalarni amaliyotga tatbiq etish uchun boshqaruv indiktorlari

Yo‘nalish	Indikator	Manba	Davriylik	Boshqaruv reaksiyasi
Xavfsizlik va daxldorlik	O‘zini xavfsiz va jamoaga daxldor his qiluvchi o‘quvchilar ulushi	Anonim mini-so‘rov	Chorakda	Sinf/maktab iqlimi bo‘yicha maqsadli chora
Davomat	Sababsiz qoldirish va kechikish dinamikasi	Elektron jurnal, sinf rahbari	Oyda	Erta signal, oila bilan aloqa, sabab tahlili
Pedagogik qo‘llab-quvvatlash	O‘quvchi tushunarli teskari aloqa olayotgani haqidagi fikr	So‘rov, dars kuzatuvi	Chorakda	Metodik coaching va mikrotrening
Munosabatlar	Tengdoshlar va kattalar bilan ishonchli munosabat ko‘rsatkichi	So‘rov, fokus-guruh	Yarim yilda	Sinf iqlimi va mentorlik chorasi
Yordamga kirish	Qayerga va kimga murojaat qilishni biladigan o‘quvchilar ulushi	So‘rov	Chorakda	Yo‘naltirish mexanizmini tushuntirish
SEL integratsiyasi	Dars va tarbiyaviy jarayonda SEL strategiyalarining qo‘llanishi	Kuzatuv, metodik tahlil	Chorakda	Kasbiy rivojlanish rejasini yangilash

Jadvaldagi indiktorlar o‘quvchi farovonligini “bitta test – bitta xulosa” tamoyili asosida emas, turli dalillarni o‘zaro solishtirish orqali boshqarishni nazarda tutadi. Masalan, anonim so‘rovda daxldorlik pasayishi davomatdagi yomonlashuv va sinf rahbari kuzatuvlari bilan bir vaqtda kuzatilsa, rahbariyat individual o‘quvchini ayblashdan oldin sinf iqlimi, pedagogik kommunikatsiya va tengdoshlar munosabatini tekshirishi lozim. Aksincha, umumiy maktab ko‘rsatkichlari ijobiy bo‘lsa-da, ayrim guruhlar yoki sinflarda xavf signallari mavjud bo‘lishi mumkin. Shu bois indiktorlar maktab kesimida ham, zarur hollarda anonimlashtirilgan guruhlar kesimida ham tahlil qilinishi maqsadga muvofiq. Jadvalning boshqaruv ahamiyati shundaki, har bir ko‘rsatkich aniq “keyingi qadam” bilan bog‘langan, bu esa monitoringni statistik hisobotdan rivojlantiruvchi qaror mexanizmiga aylantiradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. CASEL. (n.d.). *What does the research say?* Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning.
2. Ibraimov, X., & Quronov, M. (2023). *Umumiy pedagogika*. Sahnhof.

3. OECD. (2023). *Schools as hubs for social and emotional learning: Are schools and teachers ready?* OECD Education Spotlights, No. 4. OECD Publishing.
4. O‘zbekiston Respublikasi. (2020). “*Ta’lim to‘g‘risida*”gi Qonun (O‘RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr).
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2022). “*2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida*”gi Farmon (PF-60-son, 2022-yil 28-yanvar).
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2023). “*O‘zbekiston – 2030*” strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmon (PF-158-son, 2023-yil 11-sentabr).
7. Taylor, R. D., Oberle, E., Durlak, J. A., & Weissberg, R. P. (2017). Promoting positive youth development through school-based social and emotional learning interventions: A meta-analysis of follow-up effects. *Child Development*, 88(4), 1156–1171.
8. UNESCO. (2024). *Mainstreaming social and emotional learning in education systems: Policy guide*. UNESCO.
9. UNESCO. (2024/2025). *Global education monitoring report 2024/5: Leadership in education: Lead for learning*. UNESCO.

REFERENCES

1. Ibraimov, X., & Quronov, M. (2023). *General pedagogy*. Sahhof.
2. Republic of Uzbekistan. (2020). *Law of the Republic of Uzbekistan “On Education”* (No. O‘RQ-637, September 23, 2020).
3. President of the Republic of Uzbekistan. (2022). *Decree “On the Development Strategy of New Uzbekistan for 2022–2026”* (No. PF-60, January 28, 2022).
4. President of the Republic of Uzbekistan. (2023). *Decree “On the Uzbekistan–2030 Strategy”* (No. PF-158, September 11, 2023).